

ПСИХОЛОГІЯ

Барчі Б.В.,

*к.психол.н., ст. викладач кафедри психології
Мукачівського державного університету,*

Україна, м. Мукачево

ПОВЕДІНКОВІ СТРАТЕГІЇ ОСІБ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ

Життя сьогодні інтенсивно набуває значних трансформацій. Практично кожна людина в своєму житті потрапляє в важкі ситуації, які значною мірою порушують її «звичайне» існування. В контексті нашого даного дослідження стан безробіття вважається прикладом саме такої «критичної» ситуації.

Проблема переживання особою втрати своєї роботи у психологічній науці набула актуальності і сприяла появі нового напрямку дослідження – дослідження копінг-поведінки безробітних осіб у процесі подолання кризових моментів, що пов'язані з трудовою незайнятістю населення. У літературі копінгповедінка досліджується з позиції особистісно-ситуаційного підходу (Р. Лазарус, С. Фолкман, Л.І. Анциферова, К. Муздибаєв, С.К. Нартова-Бочавер). Відповідно до цього підходу копінг розглядається як складний динамічний процес, який починається з оцінювання ситуації, включає когнітивні та поведінкові зусилля її подолання. Але це все залежить від особистісних та ситуаційних факторів.

Життєва стратегія людини є конкретною регулюючою динамічною системою соціокультурних уявлень особистості про її власне життя. Вона спрямовує поведінку індивіда протягом якогось тривалого часу. Проблеми життєвих стратегій особистості, як у вітчизняній, так і у зарубіжній психологічній літературі присвячено низку наукових досліджень, а саме І. Кон, І. Корнієнко, Е. Головаха, М. Корнеєв, Н. Лукман, А. Маслоу, Р. Мертон, В. Ядов тощо.

Сучасний підхід до вивчення копінг-поведінки враховує наступні положення: 1) людині характерний інстинкт подолання (Е. Фромм), однією з форм якого виступає пошукова активність (Аршавський, Ротенберг); 2) на вибір способів подолання впливають індивідуально-психологічні особливості: особливості локус контролю, темперамент, тип мислення, рівень тривожності, спрямованість характеру, переживання, уславки, досвід тощо. Згідно даного положення, ті складні ситуації, що виникають на життєвому шляху людини, будуть мати не тільки зовнішні (середовищні), але й внутрішні (особистісні) передумови; 3) стратегії копінг-поведінки у складних ситуаціях залежать від рівня самоактуалізації особистості – чим

вищий рівень розвитку особистості людини, тим успішніше вона вирішує труднощі.

Дослідження тілесності і механізмів її впливу на розвиток поведінки особистості, а саме: суб'єктивної значущості для індивіда його тілесної структури, поведінкових стратегій та механізмів подолання стресу, а також, діагностика захисних механізмів, які на рівні підсвідомості впливають на формування копінг-поведінки особистості та відношення особистості до свого внутрішнього «Я» [1].

Що стосується власне самих поведінкових стратегій безробітних, то це питання лише схематично було відображено в наукових розвідках В. Гага, Е. Гіденса, А. Горца, А. Деміна, Е. Тоффлера, Ч. Хенді та ін. науковців. Однак у сучасній науковій літературі й досі бракує системного погляду на зміст і типологію поведінкових стратегій безробітних у системі їхньої професійної ресоціалізації перебуваючи на обліку в центрі зайнятості, особливо в умовах суспільних трансформацій.

З точки зору, як самих робітників, так і з точки зору роботодавців – втрата роботи, що веде до виникнення безробіття в сучасному суспільстві, розглядається як досить негативне соціальне явище суспільства і держави.

Варто зазначити, що стан безробіття може викликати суттєві зміни в свідомості безробітних, а саме, в професійному спрямуванні. Ці зміни призводять не тільки до переосмислення та переорієнтації своєї професійної поведінки, але й до зміни своїх трудових орієнтацій, потреб, цілей та ідеалів.

Поведінкові стратегії осіб, що перебувають на обліку в центрі зайнятості, залежать як від зовнішніх, так і від внутрішніх факторів, що впливають на реалізацію їхньої діяльності в професійній сфері.

Детермінація поведінкових стратегій безробітних визначається зовнішніми і внутрішніми факторами (психологічними особливостями) – потребами, мотивами, нахилами, якостями, засвоєними цінностями, статусами, ролями тощо. Важливим чинником формування поведінкових стратегій безробітних є соціальний статус, який визначається як положення (чи становище) людини в суспільстві (у певній соціальній групі) та пов'язується зі специфічною системою норм та очікувань, які значною мірою визначають види (стратегії) поведінки безробітних [2, с.8].

Ключовими поведінковими стратегіями особистості в процесі професійної ресоціалізації є: 1) вид трудової діяльності – наймана праця, яка передбачає виконання певних обов'язків за заробітну плату; 2) вид соціально-економічної діяльності, як ключовий – підприємництво, спрямоване на отримання прибутку завдяки організації виробництва та продажу товарів або послуг; 3) вид соціально-економічної діяльності – самозайнятість, направлений на отримання прибутку через самостійне виробництво та продажу товарів чи послуг (тут варто згадати сучасний феномен, що отримав назву «фріланс» (англ. freelancer – вільний

найманець). Тобто фрілансер – це людина, яка самостійно організує свою працю, формуючи так званий «портфель робіт», який, на думку Ч. Хенді «є способом опису того, як роботи, яким віддавав свій час його власник, формують збалансоване ціле» [4, с.196]; 3) неповний робочий час або неповний робочий день чи тиждень є видом трудової діяльності, за якого людина працює певну кількість годин в день або певну кількість днів у тиждень/місяць; 4) поділ робочого місця (так званий «job sharing») також є видом трудової зайнятості при якому на одне робоче місце наймаються дві (або декілька) людини, що працюють по черзі; 5) тимчасова робота як вид трудової діяльності передбачає обмеження трудових відносин певним терміном або обсягом робіт; 6) робота «без робочого місця», як вид трудової діяльності, припускає виконання трудових обов'язків поза стінами підприємства (на дому або ж у постійних роз'їздах); 7) робота за сумісництвом, як вид трудової діяльності, передбачає працю одночасно у кількох роботодавців, при якій загальний робочий час може як і не досягати середньої тривалості робочого тижня, так і значно перевершувати її; 8) праця в домашньому господарстві, як вид соціально-економічної діяльності, передбачає, що блага виробляються для власного споживання та не поширюються на ринок для продажу; 9) неформальна зайнятість є видом нелегальної соціально-трудоваї зайнятості, яка не відображається в офіційних документах (або відображається лише частково) та поширювана завдяки тому, що контроль держави над нестандартними формами зайнятості утруднений.

Зміна професійної діяльності, тобто професійна ресоціалізація безробітних, має зовсім іншу мотивацію, ніж первинна професійна соціалізація, тому що вимагає від особистості кардинальної зміни вже сформованих у неї цінностей, мотивів, норм поведінки тощо. Адже професійна ресоціалізація, на думку американського соціолога Н. Смелзера, передбачає засвоєння нових цінностей, ролей, навичок замість колишніх, недостатньо засвоєних або застарілих [3, с.112]. І тому, на нашу думку, супровід осіб для обрання правильної поведінкової стратегії в процесі професійної ресоціалізації є одним з найбільш важливих проблем сьогодення на які варто звертати увагу психологам та працівникам центрів зайнятості.

Література

1. Корнієнко І. Тілесна саморепрезентація як детермінанта становлення копінг-стратегій особистості // І. Корнієнко . - Вісник ОНУ. Сер.: Психологія. 2013. Т. 18, вип. 4(30). – с.168-178
2. Крушельницька Я.В. Фізіологія і психологія праці: Навч. посібник. / Я.В. Крушельницька – К.: КНЕУ, 2000. – 232 с.
3. Смелзер Н. Соціологія / Н. Смелзер. – М. : Фенікс, 1994. – 688 с.
4. Хенди Ч. Время безрассудства. Искусство управления организации будущего / Ч. Хенди (The Age of Unreason). – Санкт Петербург, 2001. - 288 с.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>